

Grażyna Wojtkowska-Łodej

Trendy i doświadczenia konsolidacyjne na europejskim rynku energii a sytuacja w Polsce

International Journal of Management and Economics 13, 39-51

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grażyna Wojtkowska-Łodej

Instytut Polityki Handlu Zagranicznego i Studiów Europejskich

Trendy i doświadczenia konsolidacyjne na europejskim rynku energii a sytuacja w Polsce

Wstęp

W związku z dokonującym się w ostatnich latach postępem technicznym i technologicznym, w krajach wysoko rozwiniętych pojawiły się próby nowego, „rynkowego” spojrzenia na sektor energii, tradycyjnie traktowany jako sektor użyteczności publicznej, i istniejący w nim monopol naturalny. Wyrazem tych tendencji był obserwowany od połowy lat 70. proces demonopolizacji, deregulacji i liberalizacji rynku paliw i energii oraz odchodzenie od subsydiowania przedsiębiorstw energetycznych. W minionym okresie zaszły także istotne zmiany w strukturze użytkowania paliw i energii. W latach 80. i 90. w gospodarce światowej obserwowany był wzrost zapotrzebowania na energię, a gaz ziemny odgrywał coraz ważniejszą rolę jako paliwo pierwotne oraz w wytwarzaniu energii elektrycznej. W ostatnich latach miało miejsce również silne zróżnicowanie struktury użytkowania paliw i energii w poszczególnych regionach geopolitycznych. Mimo ważnej roli gazu w wielu sektorach, pozycję dominującą zachował węgiel, np. w krajach azjatyckich, oraz ropa naftowa – w państwach arabskich. Utrzymywały się jednak znaczące różnice międzyregionalne w zakresie tempa wzrostu i użytkowania energii. Nadal jej konsumpcja w Ameryce Płn. była znacznie wyższa niż w innych regionach świata. Charakterystyczne dla minionej dekady były także objawy nasycenia zużycia energii na głowę ludności w skali globalnej, a wzrost tej wartości cechował gospodarki krajów będących w okresie dynamicznego rozwoju.

Wraz z przemianami we wzorcach wykorzystania energii postępuje liberalizacja rynku energetycznego, objawiająca się między innymi coraz szerszym wdrażaniem do energetyki mechanizmów rynkowych w miejsce dotychczasowej scentralizowanej kontroli państwa. Coraz bardziej powszechne jest odchodzenie od państwowej własności i monopolu oraz rozwijanie rynków energii w skali poszczególnych krajów i regionów. Wśród czynników sprawczych tych procesów wymienić można m.in.: wzrost potrzeb energetycznych (zwłaszcza zapotrzebowania na energię elektryczną), zwiększoną dostępność kapitału międzynarodowego dla inwestycji w zakresie infrastruktury energetycznej, wzrost znaczenia gazu ziemnego, postęp technologii wykorzystujących gaz do wytwarzania energii elektrycznej, rozwój sieci energetycznych (np. transeuropejskich sieci gazu ziemnego i energii elektrycznej), rozwój systemów sterujących, pomiarowych czy

rozliczeniowych stymulujących wdrażanie rozwiązań rynkowych, rozwój konkurencji gospodarek na skalę globalną oraz postępujące procesy integracji gospodarczej.

Niniejsze opracowanie poświęcone jest analizie i próbie oceny procesów konsolidacji przedsiębiorstw, jakie zachodzą w sektorze energetycznym. Składa się z trzech wzajemnie powiązanych wątków, a mianowicie: omówienia przesłanek tych procesów, oceny zakresu i skali fuzji w UE oraz porównania systemu konsolidacji sektora energetycznego w Polsce ze zmianami dokonującymi się na rynku europejskim.

Liberalizacja w krajach Unii Europejskiej – fuzje przedsiębiorstw

Reformy sektora energii, rozpoczęte z początkiem lat 90. w krajach UE, można rozpatrywać w kilku aspektach: własności, organizacji sektora i zakresu funkcji regulatora. Obserwowane w gospodarce europejskiej procesy zmierzają w kierunku demonopolizacji przemysłów energetycznych. Na szczególną uwagę zasługuje restrukturyzacja tradycyjnie zmonopolizowanych „sieciowych” przemysłów w krajach UE, tj.: elektroenergetycznego i gazowniczego, koncentrująca się na wprowadzaniu konkurencji w wytwarzaniu energii poprzez działalność niezależnych podmiotów, na dostępie do systemów przesyłania energii przez strony trzecie (zasada Third Party Access – TPA) oraz tworzeniu rynkowych mechanizmów kontrolowania cen i instytucji zajmujących się obrotem energią. Narzędziem w procesie liberalizacji rynków energii są dyrektywy 96/92/WE oraz 98/30/WE. Za ich przyczyną tworzone są realne możliwości obniżenia kosztów własnych funkcjonowania przedsiębiorstw energetycznych, a tym samym zwiększenia ich konkurencyjności.

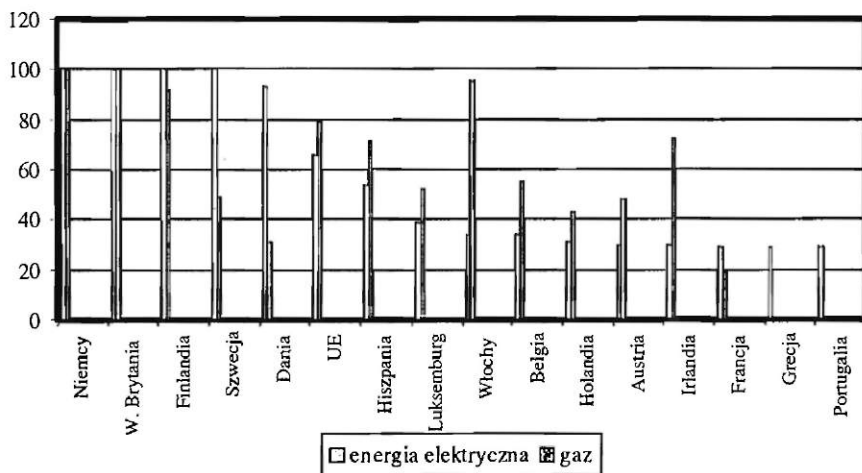
O ile punkt wyjścia w postaci regulacji prawnych dla przeprowadzanych reform we wszystkich krajach członkowskich UE był ten sam, to jednak można zaobserwować znaczne różnice w tempie i sposobie liberalizacji europejskiego rynku energii. Wynikają one zarówno z pozostawienia w dyrektywach unijnych pewnej swobody w zakresie dostępu stron trzecich do sieci, jak i ze zróżnicowanej w poszczególnych krajach członkowskich organizacji systemów obrotu energią elektryczną – od systemu dystrybucji centralnej do rosnącej roli giełd energii.

Należy również zwrócić uwagę na znacznie zróżnicowany obraz sektora energetycznego – jego roli w gospodarce, zasobów energetycznych, własności, przygotowania przedsiębiorstw itp. – w poszczególnych krajach w chwili rozpoczęcia reform.

Wśród krajów członkowskich UE można wyróżnić trzy grupy o innym stopniu otwarcia rynku energii na konkurencję. Pierwszą z nich stanowią te kraje, które jeszcze przed przyjęciem dyrektywy elektroenergetycznej przeprowadziły program reform rynkowych znacznie wykraczający poza zakres przewidziany

dyrektywą. Należą do niej: Wielka Brytania, Szwecja i Finlandia. Drugą grupę stanowią kraje, które są w trakcie realizacji programu reform zakładających liberalizację sektora elektroenergetycznego. Wśród nich są: Niemcy, Hiszpania, Holandia, Dania, Portugalia. Do trzeciej grupy należą te kraje członkowskie, które przygotowują programy niezbędnych reform rynkowych wynikających z dyrektyw.

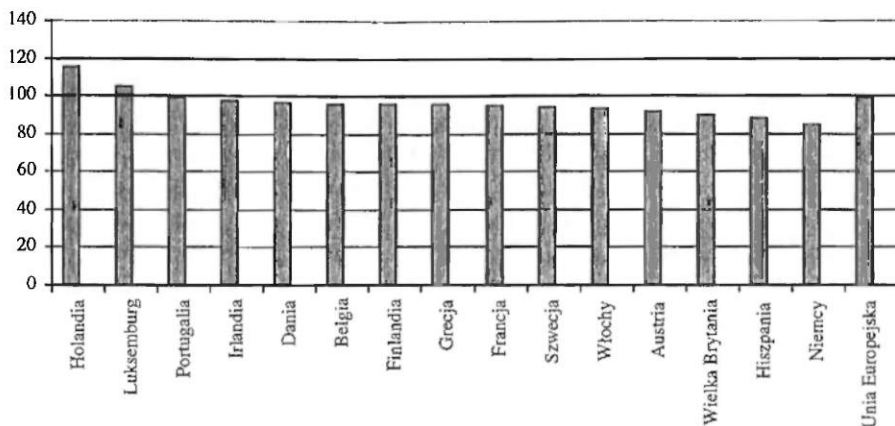
Rynek energii elektrycznej w Unii Europejskiej w myśl dyrektywy z 1999 r. winien być otwarty w stopniu większym niż 25% we wszystkich krajach Unii poza Luksemburgiem, któremu z uwagi na uwarunkowania wewnętrzne dano prolongatę. Z obserwacji wynika, że poziom ten został osiągnięty (por. rys. 1). Niektóre państwa poszły jednak o wiele dalej, a średni stopień otwarcia unijnego rynku wynosi ok. 65%. Natomiast pełne otwarcie, przewidywane na 2006 r. obserwuje się już w Finlandii, Niemczech, Szwecji i Wielkiej Brytanii.

Rys. 1. Poziom otwarcia rynku energii w krajach UE w 2000 r. (w %)

Źródło: Broad guidelines of the Economic Policies 2001, European Communities, Luxembourg 2001, s. 25.

Od chwili rozpoczęcia procesu deregulacji rynku, którego rozmiar szacowany jest na 544 mld USD, ceny energii spadły w Unii o około 18%, a firmy muszą coraz mocniej konkurować ze sobą o klienta, który już w kilku krajach UE może wybierać dostawcę energii (rys. 2).

Rys. 2. Cena energii elektrycznej w UE w 2000 r. w stosunku do cen z 1996 r. (1996 = 100)

Źródło: „Monitor Integracji, Europejskiej” 2001, nr 1, UKIE, Warszawa.

Jeśli chodzi natomiast o sektor gazowy Unii Europejskiej to reformy własnościowe, organizacyjne i zarządzania postępują znacznie wolniej niż w elektroenergetyce. W krajach o gospodarce rynkowej przedsiębiorstwa gazownicze mają na ogół mieszaną strukturę własnościową, o zróżnicowanych udziałach kapitału państwowego, komunalnego i prywatnego.

Z obserwacji przekształceń w sektorze gazowym wynika, że prowadziły one do ograniczenia roli rządu w bezpośrednim oddziaływaniu i zastępowania go systemami regulacyjnymi. Restrukturyzacja natomiast polegała na dokonywaniu podziału wertykalnego w przypadku monopolu państwowego, poprzez oddzielenie produkcji (np. Wielka Brytania), przesyłu i dystrybucji lub – jak to miało miejsce w Niemczech – na wejściu nowego podmiotu, posiadającego inne źródło zaopatrzenia.

W sferze regulacji, w zależności od skali monopolu, obserwuje się wyznaczenie poziomu cen (Holandia, Hiszpania), ich regulację (np. Wielka Brytania), jak również kontrolę cen detalicznych dla konsumentów (np. Niemcy). Całkowicie wolne ceny są tam, gdzie istnieje dostęp strony trzeciej do rynku hurtowego i detalicznego (jak np. w Wielkiej Brytanii). Dyrektywa europejska w sprawie liberalizacji rynku gazu zawiera zalecenia wprowadzenia dostępu strony trzeciej, oddzielenie przesyłu od dystrybucji, a także dotyczące magazynowania i pozostałej działalności.

Niektóre kraje unijne, takie jak Hiszpania, Holandia, Irlandia, Niemcy, Dania, rozpoczęły proces liberalizacji nowych rynków gazowych w duchu dyrektywy

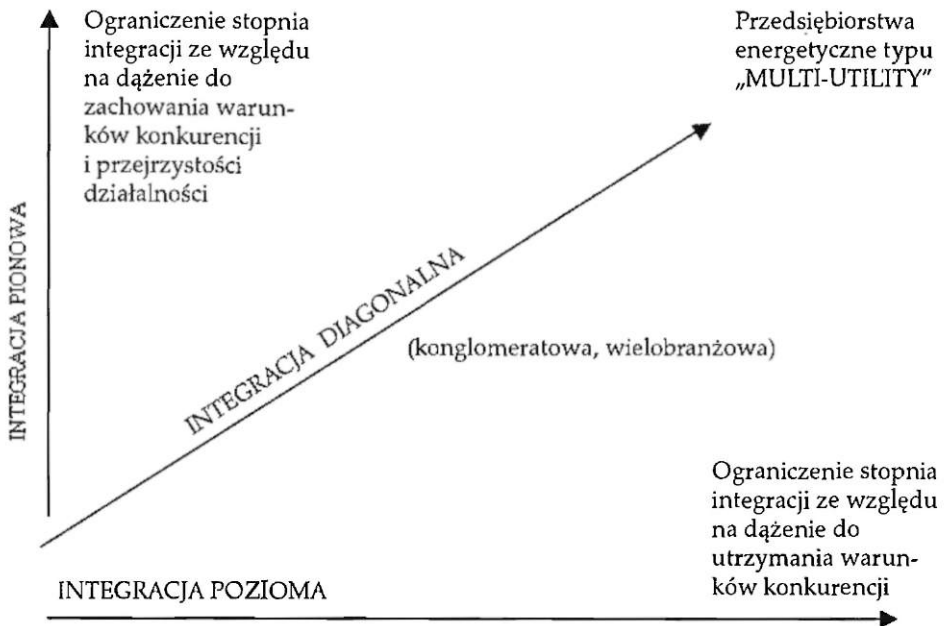
jeszcze przed jej ukazaniem się. Ważnym aspektem liberalizacji rynku gazu jest już w dużej mierze funkcjonujący wolny rynek energii elektrycznej. Z uwagi na priorytet Unii wykorzystania gazu jako nośnika energii (i jego aspekt ekonomiczny), można oczekiwać, że praktyczna liberalizacja tego sektora pociągnie za sobą dalsze szybkie zmiany w sektorze ciepłowniczym.

Obserwowana zatem liberalizacja rynków energii elektrycznej i gazu ułatwia proces wzajemnego przenikania się (konwergencji) procesów technologicznych. W efekcie powstają przedsiębiorstwa wykorzystujące efekt synergii, przykładowo w takich dziedzinach, jak: rozpowszechnianie gazu jako paliwa pierwotnego dla wytwarzania energii elektrycznej, zwłaszcza w cyklu kombinowanym gazowo-parowym o sprawności przekraczającej 50%, wykorzystanie energetyczne gazu (w tym do wytwarzania energii elektrycznej) o znacznej wartości siarki, którego spalanie w turbinach gazowych usuwa konieczność stosowania skomplikowanych i kosztownych układów odsiarczania wstępnego, łączenie działalności na rynku energii elektrycznej i gazu poprzez oferowanie klientom pakietu usług energetycznych.

Siłami motorycznymi wzajemnego zbliżania sektorów są m.in.: powstawanie bardziej efektywnych rynków i przejrzystość procesów tworzenia cen, rozwój technologii energetycznych, dążenie do swobody decyzji konsumenta, znaczne możliwości optymalizacji efektów gospodarczych.

Wyrazem liberalizacji rynku energii i gazu w krajach członkowskich UE są także istotne zmiany organizacyjne w funkcjonowaniu sektora energetycznego.

Po fazie rozdzielania więzów integracji pionowej sektora energetycznego (w zakresie poszczególnych nośników) – co było warunkiem wprowadzenia mechanizmów konkurencyjności – przez rozdzielenie obszarów konkurencyjnych wytwarzania i obrotu od obszarów monopoli naturalnych, z różnym natężeniem rozwijają się procesy integracji poziomej w skali lokalnej, krajowej i międzynarodowej, a także procesy integracji diagonalnej (konglomeratowej, wielobranżowej), która oznacza podejmowanie przez przedsiębiorstwa energetyczne działalności w różnych obszarach, także poza sektorem energetyki. W sektorze przedsiębiorstw energetycznych (ang. *utility sector*) wyłania się model przedsiębiorstwa wielousługowego (*multi utility*). Spółki te dążą do zapewnienia klientowi szerokiego zakresu usług energetycznych i kompleksowego zaspokojenia potrzeb. Tendencja ta, dostrzegana w skali pojedynczego nośnika (np. energii elektrycznej) – rozszerza się na różne obszary działalności i różnorodne nośniki energii (rys. 3).

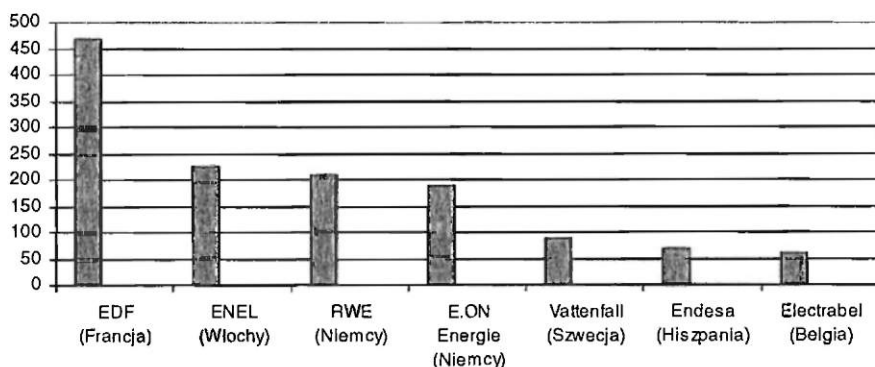

Rys. 3. Formy integracji przedsiębiorstw energetycznych i działań organów regulacyjnych na konkurencyjnych rynkach energii

Źródło: J. Malko, M. Zerka, op. cit.

Współpraca między przedsiębiorstwami energetycznymi w ramach oligopolistycznej integracji może przynieść liczne korzyści. Wśród nich wymienić można: wykorzystanie kwalifikacji personelu w zakresie korzyści z tytułu wspólnej własności ekonomiki skali (jedno centrum zarządzające, korzyści podatkowe, koncentracja środków i zarządzanie ryzykiem), ekonomiki zakresu działalności (kompleksowa obsługa klienta, kompleksowe opomiarowanie i odczyty, kompleksowe systemy rozliczania i płatności) oraz korzyści z tytułu wspólnych aktywów, koordynacji obsługi i zapasów magazynowych, systemów informatycznych.

Istnieją także ograniczenia dla takiej integracji, wynikające z kreowania ukrytych (niejawnych) kosztów kompleksowych działań przedsiębiorstw typu „multi-utility”. Do kosztów tych zaliczyć można: dodatkowe obciążenia z tytułu administracji „regulacyjnej”; możliwy spadek wartości akcji w perspektywie długoterminowej, jeśli zmniejszy się optymizm inwestorów giełdowych; nieefektywność transferu płatności, dodatkowe koszty marketingu i wprowadzenia na rynek, często związane z nowym wizerunkiem firmy; koszt integracji systemów informatycznych, „ujemna synergia” działań kompleksowych w zakresie obszarów o konflikcie celów.

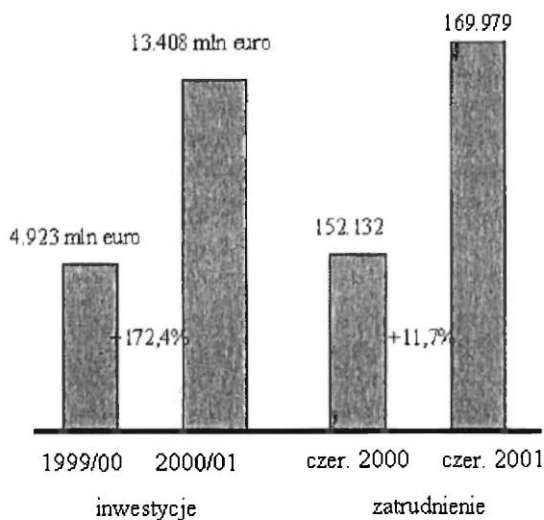

Rys. 4. Sprzedaż energii elektrycznej firm europejskich w GWh w 1999 r.

Źródło: „Energia” 2001, nr 5.

Na szczególną uwagę zasługują połączenia i przeobrażenia dokonujące się na rynku niemieckim. Na przełomie lat 1999 i 2000 r. w wyniku połączenia RWE i VEW koncern RWE stał się największym dostawcą energii elektrycznej w Niemczech (209 TWh), a koncern energetyczny E.ON zajął drugie miejsce (powstał z połączenia koncernów Veba i VIAG).

Po fuzji dwóch koncernów grupa RWE do roku 2004 zamierza dokonać redukcji kosztów o 2500 mln euro (wobec osiągniętej do grudnia 2002 r. redukcji prawie 500 mln euro), oraz zmniejszyć zatrudnienie o 12 500 osób. Ważnym celem jest także ekspansja na rynki europejskie. Firma przewiduje istotny wzrost inwestycji, które mają sprzyjać konkurencyjności koncernu (rys. 5).

Rys. 5. Grupa RWE: inwestycje i zatrudnienie

Źródło: Por. www.rwe.de

Wynik finansowy roku 2000/01 grupy RWE osiągnął rekordowy poziom 63 mld euro i był o 41% lepszy od wyniku za rok 1999/2000.

Drugi co do wielkości koncern energetyczny w Niemczech i czołowy w UE – E.ON to holding zajmujący się: elektroenergetyką, gazownictwem, dostosowaniem ciepła i wody. Wartość sprzedaży całej grupy E.ON w 2000 r. wynosiła 72,4 mld euro, a wartość giełdowa, m.in. na giełdach we Frankfurcie i Nowym Jorku, to 48 mln euro.

Firma E.ON Energie zajmuje się handlem mediami energetycznymi, dystrybucją energii elektrycznej. Poza obszarem rynku niemieckiego (i Polski, stanowiącej na razie dla firmy rynek o wielkości raczej symbolicznej), działa także w: Szwecji, Finlandii, Danii, Norwegii, w krajach nadbałtyckich, w Holandii, Szwajcarii, a także we Włoszech, Austrii, Czechach i na Węgrzech. Obserwuje się obecnie dalszą ekspansję firmy E.ON Energy, o czym świadczy oferta kupna brytyjskiej PowerGen Plc na sumę 15,3 mld euro. W niemieckiej energetyce zaczyna się tworzyć model strategicznego partnerstwa, które ma zapewnić nie tylko wiodącą pozycję w Europie, lecz także zyski z efektu skali i korzyści, jakie daje synergia. Można to zobrazować choćby wynikami finansowymi po fuzji VEW i RWE. Koncerny te przez dziesięciolecia były zaciekłymi rywalami, po połączeniu sytuacja uległa radykalnym zmianom i przeobrażeniom.

Procesy konsolidacji w ostatnim czasie uległy wyraźnemu przyspieszeniu. W sytuacji zagrożenia konkurencji na rynku europejskim w każdym przypadku musi wypowiedzieć się Komisja Europejska. W ostatnim czasie Komisja Europejska wyraziła zgodę, aby francuski koncern EDF wykupił – za pośrednictwem niemieckiego EnBW – 60% udziałów w hiszpańskiej firmie wytwarzającej energię elektryczną Hidrocantabrico. Komisja postawiła jednak warunek, że EDF musi czterokrotnie zwiększyć pojemność energetycznych linii przesyłowych łączących Hiszpanię z pozostałą Europą. Szwedzka grupa energetyczna Battenfall planuje połączyć trzy swoje spółki dystrybucyjne Keski-Suomen Valo, Revon Sahka i Vattenfall Siirto. Nowa spółka będzie największą w Szwecji i będzie posiadała 300 tys. odbiorców, co da jej 13-procentowy udział na rynku. Enron podpisał pierwszą w Europie tego typu umowę z brytyjską siecią placówek handlowych Sainsbury na budowę oraz kompleksową obsługę sieci gazowej oraz energetycznej.

Konsolidacja firm w Polsce

W polskim sektorze energetycznym od początku lat 90. wprowadzane są jednocześnie dwie duże reformy polegające na restrukturyzacji połączonej z prywatyzacją oraz na wprowadzaniu rynku energii. Prywatyzacja, rozpoczęta w połowie lat 90. inicjowana była przez spółki a następnie w „Programie rozwoju energetyki do 2020 r.” wprowadzono prawne kryteria dotyczące np. granicznego udziału jednego inwestora w rynku i w prywatyzowanych spółkach, rozszerzone w „Zaktualizowanym harmonogramie prywatyzacji” z 19 czerwca 2001 r. Sformułowane

w tych kolejnych dokumentach zasady prywatyzacji nie dotyczyły jednak określonego i pożądanego modelu funkcjonowania podsektora elektroenergetycznego po prywatyzacji (jego struktury organizacyjnej, kapitałowej itp.). Stąd proces ten przebiegał chaotycznie pod naporem z jednej strony koncernów energetyki a z drugiej strony pod wpływem potrzeb budżetu państwa.

Realizowane obecnie koncepcje prywatyzacji zmierzają w kierunku równoległych przekształceń własnościowych w podsektorach dystrybucji i wytwarzania oraz oferowania inwestorom większościowych pakietów akcji. Ponadto zwraca się uwagę na konieczność przeprowadzenia szybkiej prywatyzacji sektora do końca 2002 r. Przedsiębiorstwa energetyczne, które w harmonogramie prywatyzacji są przewidziane do sprzedaży w kolejnych latach, dążą do umocnienia swojej pozycji rynkowej. Jest to widoczne przede wszystkim w dążeniach konsolidacyjnych. Najwyraźniej widoczne są one w strategii działania Południowego Koncernu Energetyki PKE, który po skonsolidowaniu siedmiu wytwórców dąży do przejęcia kopalni i połączenia z dystrybucją. Dzięki temu pojawia się szansa na powstanie stabilnego podmiotu o stosunkowo niskim ryzyku działania, zdolnego do dalszej konsolidacji branży. Innym polskim przykładem tendencji konsolidacyjnych jest projekt utworzenia Południowo-Zachodniej Grupy Energetycznej PZGE (dotychczasowa Dolnośląska Grupa Energetyczna). Ma ona objąć swoim zasięgiem nie tylko Elektrownię i Kopalnię Turów, ale również sześć spółek dystrybucyjnych tworzących grupę D-6 (Jelenia Góra, Legnica, Opole, Wałbrzych, Wrocław, Zielona Góra), Elektrownię Opole i Elektrociepłownię Gorzów.

Przesłankami koncentracji kapitałowej w ramach grupy PZGE są: powstająca konkurencja w zakresie wytwarzania energii elektrycznej na rynku polskim, liberalizacja wprowadzania zasad rynkowych w obrocie energią i przygotowanie do konkurowania na rynku europejskim po wstąpieniu do UE. Planowana regionalna integracja w ramach grupy PZGE obejmuje różne źródła energii i podsektory. Ma zapewnić bezpośredni dostęp do użytkowników końcowych i zmniejszyć wrażliwość na zmianę marż w poszczególnych podsektorach. Może ona stać się początkiem multienerygetycznej grupy działającej w zachodniej Polsce.

Utworzenie grup energetycznych przed prywatyzacją może sprawić, że przedsiębiorstwa, tworząc grupy, będą w stanie umocnić swoją pozycję rynkową. Następnie podmioty te, zgodnie z projektami rządowymi, mają zostać sprywatyzowane w trybie oferty publicznej.

Na uwagę zasługuje fakt, że wśród przyczyn procesów konsolidacji w Polsce, podobnie jak w UE, obok konieczności przeciwstawiania się konkurencji międzynarodowej, występują także inne, jak na przykład chęć „ukrycia” w tworzonych grupach przedsiębiorstw nieco starszych, mniej atrakcyjnych dla inwestorów. Wśród celów przyświecających konsolidacji wymienia się m.in. wzrost kapitału, ale zupełny jest brak działań w kierunku optymalizacji działań, redukcji kosztów, inwestycji w celu umacniania swej pozycji konkurencyjnej. Rodzi to obawy

o skuteczność takich konsolidacji w obliczu tendencji obserwowanych w UE, a zwłaszcza możliwych integracji pionowych. Może to oznaczać zagrożenie dla tworzenia konkurencyjnych rynków energii elektrycznej w Polsce. Integracja pionowa utrudnia bowiem wprowadzenie konkurencji na rynku energii. Nie oznacza jednak, że całkowicie przeciwdziała konkurencji. Przykładem są tu Niemcy i Szwecja. W krajach tych integracja pionowa jest charakterystyczna dla większych podmiotów: RWE, E.ON Energie, Vattenfall itp. Nie można jednak twierdzić, że rynki te nie są konkurencyjne. Ważne jest, by konsolidacji pionowej towarzyszyło wdrażanie konkurencji. A do tego muszą zostać spełnione pewne warunki, między innymi właściwa regulacja prawna, zasady konkurencji, silna pozycja regulatora i niedopuszczenie do uzyskania przez firmy wpływu politycznego. Aby w Polsce nie zaznaczył się negatywny wpływ konsolidacji na sytuację klientów, konieczne jest rzeczywiste wdrożenie zasady dostępu stron trzecich do sieci (TPA). Jednym z warunków tego wdrożenia jest całkowita eliminacja skośnego finansowania działalności dystrybucyjnej i obrotowej. W innym przypadku dostawcy będą w gorszej pozycji konkurencyjnej w stosunku do dystrybutorów.

Ważna zatem jest rola regulatora i jego silna pozycja. Ponadto można się spodziewać, że w Polsce będzie podobnie jak w zintegrowanych pionowo zagranicznych przedsiębiorstwach energetycznych, gdzie zasady zakupu energii w ramach grupy nie różnią się od zasad handlu poza nią i pomimo istnienia powiązań kapitałowych decyzje poszczególnych podmiotów są oparte na zasadach ekonomicznych.

Należy podkreślić, że wymogi rynku UE, gdzie funkcjonują silne koncerny lub holdingi działające w warunkach konkurencyjnego rynku energii, wpływają na procesy konsolidacji sektora elektroenergetycznego. Z uwagi na odmienną strukturę przedsiębiorstw, a przede wszystkim wielkość, konsolidacja spółek tego sektora może przyczynić się do powstania podmiotów dysponujących skumulowanym kapitałem, co uniemożliwia polskim przedsiębiorstwom odgrywanie roli partnera – konkurenta podmiotów zagranicznych. Cechą charakterystyczną obecnej struktury organizacji polskiego sektora elektroenergetycznego jest jego nadmierne rozdrobnienie. Dotyczy to w szczególności dystrybucji i rynku lokalnego.

Rozdrobnienie sprzyja tworzeniu rynku, ale z uwagi na słabość kapitałową rozdrobnionych podmiotów ogranicza możliwość inwestycji. Stąd konsolidacje w ramach podsektorów lub pomiędzy sektorami, które obserwuje się obecnie, nie powinny ograniczać rozwoju konkurencyjnego rynku energii. Polski model struktury organizacyjnej sektora energetycznego powinien być podobny do istniejącego w krajach UE, w których jest miejsce na energetykę państwową i prywatną o dużym stopniu konsolidacji podmiotów.

Analizując zaangażowanie kapitału zagranicznego w dotychczasowych procesach prywatyzacji polskiej energetyki, można przewidzieć, że powstaną dwie bądź trzy grupy spółek, obejmujące podmioty z różnych podsektorów. Powinny także powstać koncerny o dominującym lub całkowitym kapitale polskim.

W przypadku konsolidacji pionowej oraz poziomej istotne jest, aby udział jednej firmy lub holdingu/koncernu, nie był większy niż 15% rynku energii w poszczególnym sektorze. Jest to zgodne z kryterium zawartym w „Aktualizacji zintegrowanego harmonogramu prywatyzacji sektora elektroenergetycznego” przyjętej 19 czerwca 2001 r. przez Radę Ministrów. Ponadto realizowana reforma w polskim sektorze energetycznym wraz z reformą administracyjną tworzą sprzyjające uwarunkowania dla dalszych zmian w elektroenergetyce.

Gminy, odpowiedzialne zgodnie z ustawą „Prawo energetyczne” za zaopatrzenie odbiorców na swoim terenie w ciepło, energię elektryczną i gaz, wprowadzają w polskiej gospodarce energetycznej nową jakość w postaci orientacji na gospodarkę energetyczną zintegrowaną, obejmującą wszystkie sieciowe nośniki energii, oraz – co najważniejsze – obejmującą użytkowanie tych nośników i oddziaływanie na środowisko. Orientacja gmin na gospodarkę zintegrowaną prowadzić będzie do powstawania nowego typu przedsiębiorstw energetycznych, mianowicie gminnych przedsiębiorstw multienergetycznych, wchodzących w nisze pozostawione przez branżowe przedsiębiorstwa energetyczne.

Podsumowanie

Obserwowane w krajach UE fuzje przedsiębiorstw energetycznych, powstawanie przedsiębiorstw multienergetycznych, wzajemne przenikanie się łańcuchów przemian energetycznych gazu i energii elektrycznej są dowodem na powstawanie nowej jakości rynkowej. Konieczność ograniczania ryzyka regulacyjnego, dostrzeganego przez obecnych i potencjalnych inwestorów w energetyce, kształtowanie mechanizmów rynkowych czy procesy przekształceń własnościowych już dzisiaj wymagają precyzyjnego i przejrzystego określenia stanowiska organów regulacyjnych i odpowiedzialnych za kreowanie polityki energetycznej państwa wobec możliwości odtwarzania powiązań pionowych w sektorze, ograniczeń integracji poziomej oraz integracji o charakterze mieszanym. Dotyczy to również polskiej elektroenergetyki, realizującej szeroki program restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstw energetycznych.

Należy przyjąć, że polityka państwowa także w zakresie omawianych procesów musi mieć przede wszystkim na względzie zrównoważoną realizację trzech głównych celów, do których należą: wzrost efektywności i międzynarodowej konkurencyjności polskiej gospodarki, utrzymanie bezpieczeństwa energetycznego państwa w różnych horyzontach czasowych oraz skuteczna ochrona środowiska naturalnego, uwzględniająca ponadkrajowy czy wręcz globalny charakter zanieczyszczeń i skutków oddziaływania energetyki na środowisko.

Główne tendencje, z jakimi należy się liczyć w Polsce, to tworzenie spółek obrotu oraz stopniowa konsolidacja w dystrybucji. W dłuższej perspektywie należy zakładać również powstawanie przedsiębiorstw multimedialnych i multienergetycznych dostarczających kompleksowo energię elektryczną, gaz i wodę. Konso-

lidacja w sektorze energii wydaje się nieuchronna. Pozwoli ona na ekonomiczne i kapitałowe wzmocnienie firm oraz umożliwi zwiększenie potencjału rozwojowego spółek. Taka sytuacja, przy zachowaniu jednak konkurencyjnej struktury sektora i efektywnej regulacji, prowadzić może do redukcji kosztów, co z kolei, jak wynika z doświadczenia krajów unijnych, znajduje odbicie w niższym poziomie cen energii.

Wykorzystanie potencjalnych korzyści wynikających z integracji o nowym charakterze będzie możliwe tylko w przypadku jasno określonej i konsekwentnie wdrażanej polityki państwa w tym zakresie, zwłaszcza polityki organów regulacyjnych w stosunku do integracji i dywersyfikacji działalności przedsiębiorstw. Polityka ta musi godzić wymagania konkurencyjnych rynków energii, dawać szansę na stabilizację działalności przedsiębiorstw energetycznych, również poprzez dopuszczenie możliwości dywersyfikacji ich działalności, zapewniać efektywną regulację, a także pozwalać na wykorzystywanie innych możliwości wzrostu efektywności, na przykład poprzez mechanizm synergii.

Przypisy

¹ Por. J. Malko, M. Zerka, Konwergencja oraz integracja działalności w strategii przedsiębiorstw energetycznych, „Elektroenergetyka” 1997, nr 1.

² Energia elektryczna, jako nośnik energii, jest specyficznym towarem. W jej produkcji uczestniczy wiele podmiotów, a w dystrybucji jeden. Procesy te są silnie uzależnione od technologii i techniki, a energii elektrycznej nie można magazynować. Ponadto energia elektryczna jest towarem rzadkim, nie posiadającym substytutu i charakteryzuje się niską elastycznością popytu. Por. A. Midttun (red.) *European Electricity Systems in Transition – A Comparative Analysis of Policy and Regulation in Western Europe*, Elsevier Science LTD., 1997.

³ Por. *European Community Competition Policy*, European Communities, Luksembourg 2000, s. 39.

⁴ *Second Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the State of Liberalization of the Energy Markets*, European Commission, Luksembourg 2000, s. 8.

⁵ Por. J. Malko, M. Zerka, op. cit.

⁶ Firma niemiecka RWE, zajmująca pierwsze miejsce jako dostawca energii elektrycznej (rocznie 209 TWh), jest istotnym dostawcą gazu, wody oraz zajmuje się gospodarką ściekami. Rynek niemiecki jest największym rynkiem „multi utility” w Europie.

⁷ Por. J. Malko, M. Zerka, op. cit.

⁸ Te zmiany na rynku energetycznym UE często określane są mianem „rewolucyjnych”. Por. *Energetyczna konsolidacja w UE*, „Gazeta Finansowa” 19-24 czerwca 2000.

⁹ Por. www.rwe.de

¹⁰ http://www.cire.pl/cire/serwis/kraj/1_1001571368_4_595.html

¹¹ http://www.cire.pl/cire/serwis/swiat/1_1001400152_4_254.html

¹² http://www.cire.pl/cire/serwis/kraj/1_1001572020_4_167.html

¹³ Szerzej na ten temat: G. Wojtkowska-Łodej, Polski sektor energetyczny w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej, Biblioteka Wiedzy Europejskiej, SGH KGŚ, Warszawa 2000.

¹⁴ Por. J. Łaskawiec, Strategia rozwoju nowoczesnej elektrowni systemowej. Adaptacja do nowych wymagań rynku, materiały z konferencji, Power Bridge 2001, Warszawa 2001

¹⁵ Por. J. Piechota, Przyszłość polskiej energii, „Rzeczpospolita” 2001, nr 269; (Dodatek. Energia XXI)

Tendencies and Experience in the Field of Consolidation on the European Energy Market and Situation in Poland

(Summary)

The study seeks of the assesment of the mergers of companies operating in the energy sector. It consists of the mutually related topics, i.e.:

- The discussion over the mentioned above processes;
- Estimation of the scope and scale of mergers within the EU;
- Comparison between the consolidation process of the energy sector in Poland and the changes taking place on the European market.